

KOSNINGAR 8. APRÍL

Kvennabaráttan og Kvennalistinn

I

EFTIR glæsilegan kosningasigur R-listans í Reykjavík á síðastliðnu vori, þar sem Kvennalistinn með Ingilbjörgu Sólrúnu Gísladóttur þáverandi þingkonu og núverandi borgarsjóra, gegndi lyktilhlutverki, kom upp sú spurning hvort eitthvað sambærilegt samstarf væri askillegt á landsvísu. Öllum er ljóst nú að ekki var pólitískur vilji til þess. Íslenska flokkakerfið er ekki í takt við þau meginátök sem eiga sér stað í lýðveldinu en ekki fengust nú skýrari línur í íslensk stjórnmál ef aðeins tveir fylkingar, Sjálfstæðisflokkurinn og aðrir, byðu fram til þingkosninga. Nægir að nefna stjórnun fiskveiða, atstöðu til ESB aðildar og til kvenfrelsisbaráttunnar til að sjá að samsvörun skorti á milli slíkra fylkinga og stefnumíða. Þá er ljóst að stofnun Þjóðvaka Jóhönnu Sigurðadóttur, enn einn klöfningur Alþýðuflokksins, getur varla talist vænleg leið til að laga íslenska flokkakerfið að kröfum tímanns. Umraeðan verður því að öllum líkindum óljós í mörgum stórmálum í komandi kosningum og baráttun um um atkvæðin kann að snúast um persónur, hanaft og fjölmölaathygli fremur en grundvallaratriði.

Staða Kvennalista

Við Kvennalistakonur erum nú að heyja okkar fjöru kosningabaráttu til Alþingis. Kvennalistinn var stofnaður af konum sem töldu að sérframbod kvenna til Alþingis væri ein leið til að bæta stöðu þeirra. Hann er

eina stjórnmálaaflið sem tekist hefur að hasla sér völl við hiðona á fjórflokknum á Íslandi lengur en í tvö kjörtímabil og hann hefur vakið heimsatlygli fyrir framgöngu sína, vinnubrögð og árangur. Kvennalistinn er stjórnmálaaflið sem vill breyta samfélaginu og setja mannréttindi og samnáhygð í öndveggi. Hann er eina stjórnmálaaflið sem kvenfrelsi sem meginmarkmið og þar vega mannsæmandi laun eða efnahagslegt sjálfstæði hvers einstaklings langþyngst.

Þegar Kvennalistinn bauð fyrst fram voru 3 konur á Alþingi eða 5% og þær höfðu aldrei verið fleiri en þau í kosningunum 1983 urðu þær 9 þar af 3 frá Kvennalistanum. Árið 1991 komust 15 konur inn á Alþingi eða 24%, þar af 5 Kvennalistakonur. Á Norðurlöndunum hefur verið skilningur innan stjórnmálaflökka. Anna á mikilvægi þess að konur taki jafnan þátt í stjórnmálum og karlar og því hafa ýmis afbrigði af kynjakvóta verið notuð til að ná árangri. Slíkur vilji hefur ekki verið til staðar í íslenska fjórflokknum. Konur hafa átt erfiitt uppdráttar í prófkjörum eða uppstillingum flokkanna, ekki síst fyrir þær kosningar sem nú fara í hönd. Tilvist Kvennalistaans er haldþæra skýringin á að konum hefur

fölgað á Alþingi undanfarin tólf ár. Tilvist hans hefur einnig styrkt stöðu kvenna innan fjórflokkanna, þó að enn sé langur vegur frá að kvenfrelsismálin séu nokkurs staðar fremst í forgangsröðinni nema hjá Kvennalistanum.

Eftir 12 ár í stjórnarskiptum virðist á brattum að sækja, þrátt fyrir það að líklega hefur kynjainnvið á milli verið jafn réttlætt og almennt virðikent og nú.

Kvennalistinn hefur ávallt sagt að breyta þurfi þessum viðhorfum og sífellt fleiri taka undir það. Þessi baráttu verður auðvitað að ná til karla líka bæði inni á heimilunum og á vinnumarkaði og því fagna ég því að íslenskir karlmenn virðast hafa áttuð sig á að jafnréttismál kynjanna snerta mannréttindi karla jafn sem kvenna og barna. Kvennalistinn er nú öðum að bjarta framboðslista sína. Stefuskráin eða Framtíðarsyn listans, sem konur hafa unnið við að endurskoða út um allt land frá því í haust, er tilbúin. Á 60 blaðsíðum er afstaða Kvennalistaans til velflestra málaflökka þjóðmálanna kynnt á fjarlegan en aðgengilegan hátt. Kjósendum eru hvattir til að kynna sér þessa Framtíðarsyn. Framundan er hörd en vonandi skapandi og skemmtileg kosningabaráttu, sem við Kvennalista-



Guðný Guðbjörnsdóttir

konur göngurum ákveðnar til. Mótyrinn hefur þjappað okkur enn betur saman, stráin úr grásróttinni styrkjast og dafna og nýjar konur eru hvattar til starfa. Kvennalistinn er þekktur fyrir óbrúvisti aðferðir og vist munum við koma á óvart í þessari kosningabaráttu sem fyrr.

Launajafnrétti á oddinn

Kosningarnar í vor snúast ekki síst um það hverjum kjósendur treysta best til að setja jafnréttisbaráttu kynjanna á oddinn og þar með möguleika allra til að lifa mannsæmandi lífi.

Talsmenn fjórflokksins hafa haft stór orð um nýbirta skýrslu um launamál kynjanna, eins og að þær niðurstöður hafi komið þeim í opna skjöldu. Á það skal hins vegar bent að Kvennalistinn er eina stjórnmála-

Það er ekki gleymt, segir Guðný Guðbjörnsdóttir, að Ólafur Ragnar á tók með bráðabirgðalögum launahækkun af kennurum og öðrum háskólamentuðum ríkisstarfsmönnum.

aflið sem setur kvenfrelsisbaráttuna í öndvegi, ekki síst launajafnréttið, því að efnahagslegt sjálfstæði er helsti hornsteinn kvenfrelsis og grundvallarmannréttindi að okkar mati. Þetta eru ekki nýjar áherslur eins og gjörta sést af málfutningi Kvennalistaans á Alþingi frá upphafi, sem oftast er ekki var fyrir daufum eyrum fjórflokksins. Þjóðin er ekki búin að gleyma að það var Ólafur Ragnar Grímsson sem, með bráðabirgðalögum, tók þá launahækkun

af kennurum og öðrum háskólamentuðum ríkisstarfsmönnum sem samið hafði verið um á sínum tíma. Þjóðin veit einnig að Davíð Oddsson samþykkti ekki það frumvarp sem hann notaði til að leysa sjúkraliðadeiluna og að sú lausn var reifluð á þeirri deilu að taka aftur þá leiðréttingu sem hjúkrunarfræðingar höfðu fengið í sínum kjarasamningum. Flokkar þeirra Davíðs og Ólafs Ragnars eru ekki trúverðugir til að endurmeta störf kvenna þannig að eðli starfanna og menntunin sem þau krefjast verði metin að verðleikum.

Nú eru 20 ár síðan fyrstu löginn um jafnrétti kvenna og karla voru sett, án þess að jöfn staða kvenna og karla sé í augnsýn. Það er mikill umhugsunarefni hversu léttvæg þau lög hafa reynst í þessari baráttu. Þau eru mangbrotin án þess að nokkuð sé gert. Það er ekki nóg með að háskólamentun kvenna hafi einungis 60% vægi hvað laun varðar miðað við háskólamentun karla, þá fá afgreiðslukonur einungis 71% af tímakaupi karla í sambærilegu starfi og skrifstofukonur einungis 76%. Slíkur launamunur er síðan notaður til að dæma konum lægri örorkubætur en körlum út lífið. Það er von mín að sú breyting sem nú er í burðaríðnum á mannréttindaákvæðum stjórnskrárinna tryggji að réttur kvenna gagnvart lögum og dómstólum verði jafn sterkur og réttur karla og að jafnréttislögin geti orðið það tæki sem þeim er vonandi ætlað til að stuðla að jafnri stöðu kvenna og karla.

Enn er mikil verk að vinna í íslenski kvennabaráttu. Konur verða að standa saman til að berjast fyrir frelsi sínu og sjálfstæði. Munum einnig að kvennabaráttan er fyrir alla, konur, börn og karla. Við verðum um að breyta heiminum sjálfar, það gerir það enginn fyrir okkur.

Höfundur er dósent við Háskóla Íslands og skipar 2. sæti Kvennalistaans í Reykjavík í kosningum til Alþingis.

Kvennabaráttan og Kvennalistinn

II

Í FYRRI grein minni fjallaði ég um stöðu Kvennalistans og kosningarnar framundan. Hér verður vikið að hugmyndafræði Kvennalistans og kvennabaráttunnar.

Kvennabaráttan og hugmyndafræðin

Feminismi er sú hugmyndafræði sem Kvennalistinn hefur byggt á frá upphafi. Innan hennar má greina margs konar áherslur, enda tíðkast nú að tala um kvenfrelisistefnu eða „feminisma“ í fleirtölu. Allar stefna þær að kvenfrelsi – að gera konur efnahagslega sjálfstæðar og frjálsar; að gera störf þeirra og reynslu sýnilegri og afnema alla mismunun á grundvelli kynferðis. Áherslumun má merkja um leiðir og rök til að ná setnum markmiðum. Þar sem konur koma úr öllum stéttum og hafa mjög mismunandi lífskohanir og aðstæður eru til bæði hægri og vinstrisinnar kvenfrelisiskonur. Kvennalistinn vill vera málsvári allra kvenna og hefur því ávallt hafnað því að vera flokkaður til hægri eða vintri og kennt sig við „þriju víddina“. Enn er stefnt að kvenfrelsi allra kvenna og því að grundvallarmannréttindi séu virt.

Sú kvenfrelisistefna sem mest var áberandi þegar fyrstu jafnréttisliðin voru sett árið 1975 var frjálslyndur feminismi. Áhersla var lögð á að konur ættu að fá aðgang að öllu sem karlar hefðu aðgang að. Jafnrétti á forsendum karla eða þess þjóðfélags sem þeir höfðu mótað. Með tilkomu Kvennaframbóðsins árið 1982 og Kvennalistans árið 1983 komu nýjar áherslur, sem

stundum eru kenndar við menningarfeminisma. Áhersla var lögð á að konur ættu sameiginlega reynslu sem græfi þeim aðra sýn á veruleikann sem komaþyrfti fram í stjórnmálum. Þetta birtist ekki síst í aukinni áherslu á að endurmeta þurfi störf kvenna og á að vinna gegn öllu ofbeldi gagnvart konum og börnunum. Þó að áherslan hafi ávallt verið á sameiginlega reynslu, en ekki á sameiginlega saman ákveðnar klisjur við kvennalistakonur: Þær áttu helst allar að vera „hagsýnar húsmæður“, „hlýjar mæður“, „fróðarsinnar“ og sú gagnrýni var sett fram á prenti að kvennalistakonur klæddu sig á ákveðinn hátt! Það skal áreitað að ekkert af þessu var nokkurn tímann hluti af hugmyndafræði samtakanna. Á meðan sumar kvennalistakonur virtust fyllilega sáttar við þessar klisjur, þá særðu þær frelsis-tilfinningu annarra, sem ekki vildu láta skilgreina sig út frá hefðbundnum kvenlegum dyggðum. Slíkt væri of takmarkandi fyrir kvenfrelisiskonur sem ávallt hafa rísið upp gegn ríkjandi hefðum, kraftfrælsis í hegðun og útliti og aðstöðu til að hafa áhrif á eigin líf og samfélag.

Guðný Guðbjörnsdóttir



kvennabaráttu að taka mið af margbreytileika kvenna. Með því er átt við að aðstæður kvenna séu breytilegar og þær sjálfar um leið þar sem sjálfsmyndin móttast af stöðu fólks og aðstöðum frekar en af meðfæddum eða kynbundnum eiginleikum. Þetta þýðir m.a. að það er fremur staða kvenna í samfélaginu sem dregur úr þeim kjark fremur en einhverjir eiginleikar sem einkenni þær sem einstaklinga eða hóp. Nægir að benda á misréttið í launamálum eða á fæð kvenna í valda- stöðum til að sjá að mikið vantar á að um jafna stöðu kynjanna sé að ræða.

Þetta sýnir glöggst hversu mikilvægt það er að staða kvenna sé ekki lakari en karla og um leið að ekki er líklegt að karlar vilki úr valdastöðum fyrir konum. Konur sem eru í kvennabaráttu eru sannfærðar um að konur verða sjálfar að breyta þessari stöðu, enginn annar muni gera það. Einnig að einstaklingsbaráttu hverrar og einnar er til lítils í kvennabaráttunni, nema hún nýtist öðrum konum um leið.

Kvennabaráttu á hægri væng

Athygli vakti á nýliðnu ári þegar ungar konur í Sjálfstæðisflokknum héldu fundi um kvennabaráttu „til hægri“. Þær raddir heyrdust að úr því að Kvennalistinn hefði farið í samstarf með félagshyggju flokkanna í Reykjavík, væri ljóst

Hugmyndafræði Kvennalistans byggist á feminisma, segir Guðný Guðbjörnsdóttir, kvenfrelsi og mannréttindum.

Það yrði mér mikið fagnaðarefni ef kvenfrelisbaráttan næði inn í Sjálfstæðisflokkinn, en fúruð sætir að þessar ungu sjálfstæðu konur skuli ekki hafa farið af stað fyrir en eftir að flestir listar flokksins höfðu verið ákveðnir. Heiði ekki verið æskilegra að hefja starfið fyrir svo að þær gætu sjálfar tekið þátt í prófkjörum flokksins eða að minnsta kosti stutt þær konur sem buðu sig fram? Finnst þeim virkilega líklegt að þeir Davíð, Fróðrikur eða Ólafur G. séu líklegir til að selja kvenfrelismálin á oddinum? Jú, þær segja að það gangi upp af því að kvennabaráttu til hægri sé kvennabaráttu þar sem sjálfstæði einstaklingsins er í fyrirrúmi. Þær ætla sem sagt annaðhvort að fara til baka til ársins 1975 og leggja áherslu á að konur geti gert allt það sama og karlar á forsendum karla eða að þær ætla að berjast ein og ein fyrir eigin frama en eru ekkert að hugsa um aðrar konur. Ef svo er getur það varla kallast kvennabaráttu. Vonandi sjá kjósendur í gegn um þessar blekkingar.

Kraftur samstöðunnar og margbreytileikans

Í Framtíðarsýn Kvennalistans fyrir komandi kosningar er bæði lögð áhersla á sameiginlega reynslu kvenna og á margbreytileika kvenna. Einnig að virða verði rétt kvenna til að velja sér þann lífsfarveg sem þær kjósa. Kvennalistinn hvetur konur til að vinna sameiginlega að bættari stöðu allra kvenna með áherslu á syststrasastöðu og ábyrgð en um leið er lögð áhersla á að aðstæður kvenna eru

breytilegar, t.d. eftir búsetu, menntun, kynheigð, aldri eða hjúskaparstöðu. Þetta kallar á að við hlustum vel á allar mismunandi raddir og virðum margbreytileikann jafnt í skoðunum sem í hegðun og útliti. Þó að Kvennalistinn leggi áherslu á málefnalega stjórn málaþráttu og á auknið aðhald og gott sjóferði í stjórnmálum, þá erum við kvennabaráttukonur sem risum gegn ríkjandi hefðum, viljum áhrif og völd til að breyta okkar aðstæðum. Aukið jafnrétti kynjanna mun koma allri fjölskyldunni til góða, líka börnum og körlum. Það er fagnaðarefni að ég fleiri karlar eru að átta sig á að jafnréttisbárátta kynjanna er mannréttisbárátta fyrir alla. Feður vilja í vaxandi mæli fá að sinna for-eldrahlutverkinu til jafns við með-ur og stúla að réttlátara samfélagi fyrir dætur sínar og syni.

Höfundur er dósent við Háskóla

MW 11 3 198